

DANSK KRONIK

Det danske straffelovråd har været meget produktivt i de senere måneder.

I august måned 1966 forelå straffelovrådets trykte betænkning om *strafferetlig forældelse m. v.* (nr. 433/1966) og i september måned fulgte betænkningen om *straf for pornografi* (nr. 435/1966). Senere har rådet afgivet utrykte indstillinger om straf for *homoseksuelle prostitutionsforhold*, en vis ændring af straffelovens *voldtægtsbestemmelser*, begrænsning af straffelovens § 210 om *blodskam*, en i forhold til forældelsesbetænkningen supplerende indstilling om den *forældelsesmæssige behandling af sager vedrørende unddragelse af direkte skatter*, samt en indstilling om *ændring af straffelovens §§ 164 og 165*, således at der sker kriminalisering af falske selvanmeldelser og af falske anmeldelser af andre, som sker med disses samtykke.

Forslag om ændringer i borgerlig straffelov, der bygger på disse indstillinger, ventes fremsat i den nærmeste fremtid.

Her skal omtales de to betænkninger, der er offentliggjort.

Strafferetlig forældelse m. v.

Straffelovrådet foreslår radikale ændringer i det strafferetlige forældelsessystem. Dette sker uden at man noget sted i betænkningen diskuterer det retsfilosofiske grundlag for forældelsesreglerne. Det er imidlertid klart, at rådet overalt har anlagt det praktiske synspunkt, at strafmuligheden kun skal fastholdes så længe, det er nødvendigt af hensyn til retshåndhævelsens effektivitet. Forældelsesreglerne skal udformes under hensyn til straffens generalpræventive funktion, og det skal specielt påses, at reglerne ikke åbner mulighed for spekulation i, at opdagelse regelmæssigt først vil ske på et tidspunkt, hvor forældelse vil være indtrådt.

a. Medens *forældelsesfristen for strafansvaret* i Finland, Norge og Sverige bestemmes af strafmaksimum for overtrædelsen, har man hidtil i Danmark ladet fristen afhænge af den straf, der vil blive fastsat i den konkrete sag. Den hidtidige danske ordning indebærer vel den mest nuancerede fastsættelse af forældelsesfristerne, men er samtidig forbundet med åbenbare praktiske svagheder. Ordningen betyder, at anklagemyndigheden i forbindelse med tiltalebeslutningen i ældre sager skal foretage en hypotetisk bedømmelse af den straf, domstolen eventuelt vil fastsætte. Og på samme måde skal den stolen — hvis tiltale rejses — foretage en fuldstændig bedømmelse af sagen for eventuelt at statuere forældelse.

Straffelovrådet foreslår, at man i Danmark går over til det mere praktiske strafferammesystem, hvor forældelsesfristen bestemmes af strafmaksimum for overtrædelsen.

b. Også med hensyn til forældelse af strafansvaret for *særløvs-overtrædelser* har Danmark hidtil haft en helt speciel ordning. Sådanne

overtrædelser er undergivet en strengere forældelsesregel end straffelovsovertrædelser, idet forældelse af en særlovsovertrædelse ikke indtræder obligatorisk ved forældelsesfristens udløb; forældelse forudsætter nemlig tillige, at domstolen i det enkelte tilfælde skønner, at forældelse bør statuere.

Denne ordning gør det meget vanskeligt på forhånd at vurdere, om forældelse vil blive statueret, og er derfor klart upraktisk. Begrundelsen for denne fakultative udformning af forældelsesreglerne ved særlovsovertrædelser har været, at nogle af disse overtrædelser først kunne påregnes opdaget efter en længere årrække. Dette gælder f. eks. naturfredningslovgivningen, hvor man har periodiske tilsyn med lange mellemrum. En kort forældelsesfrist på 2 år ville her være uforenelig med hensynet til retshåndhævelsens effektivitet.

For at få oversigt over omfanget af dette særlige hensyn har straffelovrådet gennemgået de enkelte love med fagministerierne. Det viste sig herved, at en længere forældelsesfrist end den, der ville følge af straffelovens almindelige regler, kun var påkrævet i meget få tilfælde.

Straffelovrådet har herefter foreslået, at straffelovens almindelige regler gøres anvendelige også på særlovgivningen, samtidig med, at der i de enkelte særlove, hvor der er behov herfor, optages særlige regler om forlængelse af forældelsesfristen.

c. Efter de gældende regler er strafansvaret for visse lovovertrædelser *helt uforældelige*. Det gælder navnlig grovere forbrydelser (for hvilke den forskyldte straf ville overstige fængsel i 1 år, og strafferammens maksimum overstiger 6 års fængsel) og overtrædelser af skatte- og afgiftslovgivningen.

De *grove forbrydelser* har straffelovrådet på linie med ordningen i de øvrige nordiske lande foreslået indpasset i det nye strafferammesystem med en forældelsesfrist på 15 år for forbrydelser, hvor strafmaksimum er på fængsel i 10—16 år, og en forældelsesfrist på 25 år, når fængsel på livstid kan idømmes. På dette punkt har rådets forslag givet anledning til væsentlige betænkeligheder hos de myndigheder, der har haft forslaget til udtalelse. Man har navnlig henvist til, at hensynet til den almindelige retsfølelse taler imod, at de groveste forbrydelser, herunder grove drabsforbrydelser, efter en bestemt tidsfrist skulle være unddraget strafforfølgning. Det kan derfor forudses, at lovforslaget på dette punkt kommer til at afvige fra rådets udkast.

Med hensyn til *overtrædelser af skatte- og afgiftslovgivningen* har straffelovrådet indstillet, at uforældeligheden indtil videre opretholdes ved unddragelse af direkte skatter, medens man ved indirekte skatter og afgifter foreslår en mindste forældelsesfrist på 5 år. Det er tanken, at spørgsmålet om forældelsesreglen vedrørende unddragelse af direkte skatter senere skal tages op til fornyet overvejelse i forbindelse med en samlet gennemgang af hele reaktionssystemet over for disse overtrædelser.

d. Reglerne om forældelse af adgangen til at *fuldbyrde idømt straf m. v.* foreslås også bragt på linie med det system, man kender i de øvrige nordiske lande. Efter de gældende regler finder egentlig forældelse af fuldbyrdelsesadgangen kun sted for så vidt angår bøder, hæfte og fængsel ikke over 1 år — forældelsesfristen er 5 år. En supplerende regel går ud på, at ingen straffedom efter 10 års forløb kan fuldbyrdes uden justitsministerens påbud.

I straffelovrådets udkast findes detaljerede forældelsesregler vedrørende fuldbyrdelse af straffe og andre strafferetlige reaktioner.

e. Betænkningens forslag indebærer herudover en række mindre ændringer i de gældende forældelsesregler, ligesom reglerne udbygges på områder, hvor man hidtil har savnet bestemmelser. Dette gælder således forældelse af adgangen til at idømme konfiskation og adgangen til at fuldbyrde tidligere idømt konfiskation.

Som bilag til betænkningen er optrykt den nordiske strafferetskomités betænkning om forældelse m. v. Der er her foretaget en sammenligning af reglerne i de enkelte nordiske lande, hvorved den særstilling, Danmark og Island hidtil har indtaget på de væsentlige punkter, er kommet klart frem.

Som det fremgår af bemærkningerne ovenfor, vil en gennemførelse af straffelovrådets forslag indebære, at Danmark med hensyn til de mere principielle spørgsmål bringes på linie med Finland, Norge og Sverige. Derimod har man lagt mindre vægt på at gøre detailreglerne ensartede. Dette er naturligt, når man betænker, at strafferammerne i de enkelte lande er vidt forskellige, og ensartede forældelsesregler derfor alligevel ville føre til forskellig forældelsesmæssig behandling af ensartede lovovertrædelser. På den anden side er det klart, at den tilnærmelse mellem de enkelte landes forældelsesregler, der nu vil ske, gør det ønskeligt ved fremtidige straffelovsændringer også at være opmærksomme på muligheden for en tilnærmelse af strafferammerne.

Pornografi.

Siden 1963, hvor pornografisagen mod den danske udgave af bogen „Fanny Hill“ kom op, har straffelovens pornografibestemmelse (§ 234) været genstand for en meget omfattende offentlig diskussion.

Bestemmelsen har været behandlet i dags- og ugepressen, i radio og fjernsyn, på møder og i tidsskrifter. Indtil de seneste måneder har debatten været koncentreret omkring spørgsmålet om behandlingen af pornografiske *skrifter*, og selv om vægtige indlæg for bevarelse af en vis kriminalisering på området er forekommet, er det dog helt klart, at tendensen overvejende har været positiv overfor en ophævelse af forbudsbestemmelsen.

I den seneste tid er spørgsmålet om den strafferetlige behandling af pornografiske *billeder* kommet i forgrunden. Den offentlige diskussion har her fået aktualitet navnlig gennem beslaglæggelse af et num-

mer af det kulturradikale tidsskrift „Politisk Revy“, der indeholdt samlejefotografier. Billederne blev gengivet i et dagblad, og der rejstes tiltale efter pornografibestemmelse mod de to redaktører samt mod fotografen. Der er nu sket domfældelse ved underretten, men de dømte har anket til landsretten.

Senere er der efter en maleriudstilling sket beslaglæggelse også af to malerier forestillende kønsakter. Og nu er der yderligere sket det, at politiet har gennemført en større aktion mod udgivere og forhandlere af erotiske billeder og billedhæfter, hvorved tusindvis af sådanne hæfter er blevet beslaglagt.

Det er således et meget kontroversielt og for offentligheden meget aktuelt emne, straffelovrådet har behandlet i sin betænkning om straf for pornografi.

Straffelovens § 234 har følgende indhold:

„Stk. 1. Med bøde, hæfte eller under skærpene omstændigheder med fængsel indtil 6 måneder straffes den, som

- 1) tilbyder eller overlader en person under 18 år utugtige skrifter, billeder eller genstande,
- 2) offentliggør eller udbreder eller i sådan hensigt forfærdiger eller indfører utugtige skrifter, billeder eller genstande,
- 3) foranstalter offentligt foredrag, forestilling eller udstilling af utugtigt indhold.

Stk. 2. Begås de ovenfor nævnte handlinger i erhvervsmæssigt øjemed, kan kun under særlig formildende omstændigheder straf af bøde anvendes.

Stk. 3. Den, der for vindings skyld offentliggør eller udbreder eller i sådan hensigt forfærdiger eller indfører skrifter eller billeder, der, uden at de kan anses for egentlig utugtige, udelukkende må antages at have forretningsmæssig spekulation i sanselighed til formål, straffes med bøde eller hæfte“.

Hovedbestemmelsen er stk. 1, nr. 2, om offentliggørelse af utugtige skrifter, billeder eller genstande.

Straffelovrådet gør i betænkningen opmærksom på, at spørgsmålet om ophævelse eller ændring af denne bestemmelse kun i ret begrænset omfang kan afgøres ud fra synspunkter, hvis vurdering beror på strafferetlig sagkundskab. Rådet har derfor ment at burde lægge hovedvægten på at give en redegørelse for de synspunkter, der kan antages at blive anset for relevante for en stillingtagen, og at søge at indsamle materiale til belysning af disse synspunkter, bl. a. ved kontakt med den kriminologiske, psykiatriske, psykologiske, sociologiske og pædagogiske sagkundskab. Rådet har med andre ord anset det for sin hovedopgave at medvirke til tilvejebringelsen af et bredere grundlag for den senere politiske afgørelse af spørgsmålet.

Det spørgsmål, der vel har været mest diskuteret i forbindelse med pornografien, er den eventuelle skadevirkning, specielt i forhold til

unge. I betænkningen redegøres for de oplysninger, man har kunnet få om eventuelle skadevirkninger i form af *øget seksualkriminalitet, ændring af seksuel driftsretning, psykiske skadevirkninger* i form af seksualangst m. v. og *ændring af den almindelige indstilling til kønslivet og af seksualetikken*; der sigtes herved til muligheden for, at seksuallivet kommer til at indtage en mere dominerende plads i de pågældendes forestillingsverden på bekostning af andre livsværdier, og at deres opfattelse af kønslivet bliver forgrovet, således at det i videre omfang opfattes som blot et middel til fysisk tilfredsstillelse, frigjort for følelsesmæssige bindinger til partneren og eventuelt forbundet med en nedvurdering af det modsatte køn. I nær sammenhæng med disse spørgsmål står spørgsmålet om en påvirkning af seksualetikken i retning af mindre ansvarsfølelse i kærlighedsforhold, mere tolerant holdning over for promiscuitet og svækkelse af respekten for ægteskab og familieliv.

Selv om videnskabeligt sikre oplysninger ikke foreligger, har det dog været den almindelige opfattelse hos den lægelige, psykologiske, sociologiske, pædagogiske og kriminologiske sagkundskab, at skadevirkninger af den omhandlede karakter er usandsynlige.

Straffelovrådet konkluderer, at en påstand om, at man i forbindelse med pornografien må regne med en ikke uvæsentlig risiko for skadevirkning, ikke har fået støtte i de sagkyndiges erklæringer.

I betænkningen fremdrages også synspunkter vedrørende bl. a. trykkefrihed og „læsefrihed“, krænkelser af befolkningskredsens „sædelighedsfølelse“, opdragelsesmæssige synspunkter og eventuelt gavnlige virkninger af pornografi f. eks. gennem aflastning for skyldfølelse ved visse seksuelle praktiker.

I et særligt afsnit om strafferetlige og retsplejemæssige synspunkter peges på de principielle betænkeligheder, der er forbundet med anvendelse af et så vagt kriterium på strafbarhed som „utugtig“. Samtidig medfører anvendelsen af dette uklare begreb — hvori efter praksis indgår også vurdering af den kunstneriske værdi — at de retshåndhævende myndigheder stilles overfor en opgave, de i virkeligheden ikke fuldtud kan honorere. Dette, i forbindelse med vanskeligheden ved at gennemføre sagerne så hurtigt, at man når at skride ind overfor utugtige udgivelser, inden meget betydelige oplag allerede er solgt, kan føre til, at retshåndhævelsen på dette specielle område af mange opleves som mere eller mindre tilfældig. Rådet påpeger, at forholdet berører respekten for retten og retshåndhævelsens autoritet, og yderligere betyder en ikke uvæsentlig retsuisikkerhed, for så vidt som det er vanskeligt for forlagene at forudse, hvilken stilling anklagemyndighed og domstole vil indtage til en påtænkt publikation.

Et *flertal* på tre af rådets fire medlemmer er herefter nået til den konklusion, at forbudsbestemmelsen overfor pornografiske *skrifter* på flere punkter virker uheldig, og at der ikke kan fremføres afgørende betænkeligheder ved en ophævelse.

Et medlem af rådet finder det derimod forbundet med væsentlige betænkeligheder at gå ind for en fuldstændig frigivelse af skrifter. Navnlig usikkerheden overfor, om en sådan frigivelse vil bevirke fremkomsten af stadig mere perverterede skildringer, har været afgørende; men også en vis tvivl med hensyn til eventuelle skadevirkninger og hensynet til ikke ubetydelige befolkningsgruppers sædelighedsfølelse har spillet ind.

Med hensyn til *utugtige billeder* eller genstande foreslår et enigt straffelovråd forbudsreglen i stk. 1, nr. 2, opretholdt. Denne bestemmelse rammer efter praksis navnlig billeder af samleje og andre kønsakter (medens nøgenfotografier i øvrigt som hovedregel falder uden for det strafbares område). Der er således allerede under den gældende retstilstand væsentlig forskel på de skildringer, der kan passere i skriftlig fremstilling, og de situationer, der tillades offentliggjort i billedlig gengivelse. Den tid er jo forlængst passeret, hvor det, at der i en bog forekom en realistisk samlejeskildring, kunne give anledning til samfundsmæssig reaktion.

Når straffelovrådet har ment, at retsstillingen med hensyn til billeder bør opretholdes, beror det bl. a. på, at hensynet til den kunstneriske ytringsfrihed erfaringsmæssigt ikke her har spillet den samme rolle som ved litteraturen; omvendt er hensynet til sædelighedsfølelsen her stærkere, idet man ikke på samme måde som ved skrifterne selv er herre over, om man vil holde sig fri af de krænkende indtryk. Det er også af betydning, at retspraksis her har været i stand til at opstille klarere kriterier for, hvad der anses for forbudt.

Den særlige beskyttelsesregel overfor børn og unge, der findes i stk. 1, nr. 1, foreslår rådet ophævet for så vidt angår skrifter. Man finder det ikke realistisk at regne med, at man vil kunne hindre børn og unge i at få fat i utugtige skrifter, hvis disse i øvrigt forhandles frit. Der peges på, at opretholdelse af en isoleret beskyttelsesregel overfor de unge vil bevirke, at alle de problemer, der idag er forbundet med at fastlægge hvilke skrifter, der falder ind under pornografibestemmelsens utugtighedsbegreb, fortsat vil eksistere; hertil ville blive føjet vanskeligheden ved at bedømme, om en kunde er over eller under 18 år.

Forbudet i stk. 1, nr. 3, overfor offentligt foredrag, forestillinger eller udstillinger af utugtigt indhold foreslås opretholdt. Bestemmelsen har ikke hidtil givet anledning til noget større antal sager — den er blevet respekteret. Til støtte for opretholdelsen anføres, at utugtige forestillinger vil rumme nærliggende risiko for krænkelse af følelser hos personer, der ikke har haft anledning til at gøre sig klart, hvad der vil blive forevist eller oplæst, og som derfor pånødtes indtryk, der virker krænkende.

Den særlige strafforhøjelsesregel i § 234, stk. 2, der har været uden væsentlig praktisk betydning, foreslås ophævet.

Af større betydning er det, at også den særlige regel i stk. 3 om

offentliggørelse „for vindings skyld“ af „skrifter og billeder, der, uden at de kan anses for egentlig utugtige, udelukkende må antages at have forretningsmæssig spekulation i sanselighed til formål“ foreslås ophævet. Efter den nyeste landsretspraksis er visse nøgenfotografier, hvor kønsorganerne (navnlig gennem modellens stilling) er fremhævet på særlig måde, henført under stk. 3, medens der derimod er sket frifindelse efter stk. 1, nr. 2. Gennemførelse af straffelovrådets indstilling må derfor forudses at føre til en legalisering af stort set alle billeder, der ikke gengiver egentlige kønsakter. På denne baggrund kan det måske nok virke noget overraskende, at politiet som tidligere nævnt netop nu har gennemført en større aktion mod billedhæfter, der, hvis forslaget gennemføres, formentlig vil falde uden for det strafbares område.

Gennemførelse af den del af straffelovrådets indstilling, der går ud på ophævelse af kriminaliseringen med hensyn til pornografiske skrifter, må under alle omstændigheder afvente dansk opsigelse af en i Geneve i 1923 afsluttet konvention „til undertrykkelse af udbredelsen af og handelen med utugtige offentliggørelser“. Overenskomsten kan opsiges med 1 års varsel. Det kan nævnes, at Norge og Finland også er tilsluttet denne konvention, medens dette ikke gælder Sverige og Island.

Det halve års tid, der er gået siden pornografibetænkningen blev offentliggjort, må vel siges at have bestyrket indtrykket af, at der bør forsøges en afkriminalisering overfor pornografisk litteratur. Det er gennem et utal af udgivelser med store oplagstal blevet yderligere klart, hvilken betydelig interesse der er for at læse disse bøger. Og noget stærkt argument for, at samfundet bør stille sig hindrende i vejen for opfyldelsen af dette manifesterede behov, savnes fortsat. Nogen skadevirkning i forhold til læserne har som nævnt ikke kunnet sandsynliggøres; og den forargelse, bevidstheden om, at disse publikationer findes og læses, kan vække i andre befolkningskredse, er ikke nogen tilfredsstillende begrundelse for en fortsat kriminalisering.

Med hensyn til pornografiske billeder kan man måske sige, at udviklingen i de seneste måneder har svækket straffelovrådets standpunkt. Hensynet til den kunstneriske ytringsfrihed er nok her af nogenlunde samme beskaffenhed som på litteraturområdet. Det er på forhånd vanskeligt at acceptere, at det anvendte kunstneriske udtryksmiddel — maleri, film og fotografi på den ene side og litteratur på den anden — skulle kunne begrunde en væsensforskellig bedømmelse af den kunstneriske frihed. At problemstillingen ved billeder bliver af samme karakter som ved litteratur synes også bekræftet af de nye sager mod bl. a. „Politisk Revy“.

Derimod er det rigtigt, at muligheden for en af den pågældende selv uønsket konfrontation med pornografi er større ved billeder end ved

skrifter. Men det ville være en sympatisk løsning, såfremt strafferetlig reaktion kunne begrænses til tilfælde, hvor en aktuel blufærdighedskrænkelse kunne sandsynliggøres. Her ville straffelovens § 232 — i forbindelse med visse politimæssige ordensforskrifter, der hindrer vinduesudstillinger o. l. — række til.

H. H. Brydensholt.

FINSK KRÖNIKA

Kriminalistföreningen anordnade i december senaste år ett diskussionstillfälle om behandlingen av fyllerister. Vid detta möte framlade pol. mag. Patrik Törnudd de resultat, som han kommit till i sin undersökning av fylleribötesstraffets verkningar. Hans undersökning, som gjorts i samarbete mellan Kriminologiska forskningsinstitutet och Stiftelsen för alkoholforskning, visar att bötesstraffet för fylleri inte egentligen har vare sig general- eller individualpreventiv verkan. Magister Törnudd framhöll vid mötet, att ett sätt att få det stora antalet bötfällda fyllerister att nedgå, vore att ändra straffbudet i SL 43:6 så att endast personer, som är uppenbart druckna på offentlig plats och därigenom åstadkommer störning, skulle bestraffas. Enligt den formulering, som lagrummet nu har bestraffas också fyllerister, som åstadkommer förargelse.

Det andra inledningsreferatet vid mötet hölls av fil. mag. Inga-Lill Österberg, som redogjorde för de polska tillnyktringsstationerna.*) Alla diskussionsdeltagare var ense om att det behövs reformer både av fylleriböterna och av behandlingen av anhållna fyllerister.

Med anledning av det som framkom vid detta diskussionstillfälle, beslöt Kriminalistföreningens styrelse, att tillsätta en kommission för att utreda vad som kunde göras för att lösa de problem, som det stora antalet bötfällda fyllerister skapar. Kommissionen vars ordförande har varit pol. dr. Kettil Bruun föreslår i sitt betänkande, att Kriminalistföreningen skall göra en framställning hos justitieministeriet om att kriminaliseringen av fylleriet skall ändras på det sätt som magister Törnudd föreslagit. Ungefär 70.000 personer bötfälls nu årligen för fylleri, och av de 6.500 fångar som årligen avtjänar förvandningstraff för böter utgör de fylleribötfällda omkring 80 %. En stor del av dessa bötesfångar är alkoholister enligt lagen om vården av dem som missbrukar berusningsmedel och blir förutom förvandlingsstraffet ofta även föremål för alkoholistvård.

Trafiksäkerheten har varit ett av de diskussionsämnen som då och då återkommit i de senaste månadernas debatt. Också Republikens President fäste i sitt traditionella nyårstal uppmärksamhet vid trafikproblemen och pekade särskilt på det problem som rattfylleriet utgör. Trots att han samtidigt sade, att han personligen inte hörde till dem

*) Törnudds och Österbergs referat finns publicerade i tidskriften Alkoholpolitik nr 4/1966.

som trodde på effekten av stränga straff, framhöll han att den enda väg som nu återstod beträffande rattfylleriet var att skärpa straffen. Denna del av presidentens nyårstal har gett genklang både i den allmänna debatten och i form av officiella åtgärder. Justitieministern har meddelat, att han har beslutat, att alla rattfyllerister, som erhåller längre straff än tre månader fängelse skall placeras i slutna anstalter. (Straffet för rattfylleri har i allmänhet varit 3—5 månader). Största delen av rattfylleristerna har hittills utstått sina straff i de helöppna arbetskolonierna. Vidare har justitiekansler i sin egenskap av högsta åklagare gett åklagarna direktiv att överklaga, ifall det utmäts lindriga straff i rattfyllerifall. I Finland existerar ingen fast promillegräns men förnyade krav därpå har också framförts under de sistlidna veckorna. I synnerhet från nykterhetsrörelsens sida har det hävdats att promillegränsen bör sättas till 0.3.

Lagstiftning

En generell möjlighet att göra avdrag från straffet för den tid den dömda har varit anhållen och häktad har hittills endast gällt första instans. Endast ifall den dömda fått en mildare dom i samband med ändringssökande har de högre instanserna haft möjlighet att göra avdrag för rannsakingstiden. Genom en ändring av SL 3:11 (FF 539/1966) ges överinstanserna numera möjlighet att göra avdrag trots att överklagandet inte lett till lindring. Denna möjlighet är dock begränsad till exceptionella fall, då handläggningen i överrätt utan den dömdes förskyllan blivit fördröjd utöver den normala handläggningstiden.

Lagberedningsarbete

Den 1 september 1963 trädde en länge förberedd reform av böteslagstiftningen i kraft. De viktigaste nyheter, som då genomfördes, var att det blev möjligt att erlagga böter i rater och att man kunde ge anstånd med bötesbetalningen. Syftet med bötesreformen var att man ville få antalet bötfällda, som utstod bötesstraffet som förvandlingsstraff i fängelse att nedgå. Före ändringen av böteslagstiftningen var det dagliga medeltalet av bötesfångar cirka 1000. Efter ändringen har antalet sjunkit till cirka 700. Redan när dessa ändringar av bötesstraffet genomfördes var man på lagberedarhåll medveten om att de borde ha kompletterats med ett särskilt domstolsförfarande, när böterna skulle förvandlas till fängelse. Av olika skäl bibehöll man likväl det gamla systemet, som innebär att förvandlingsstraffet är en automatisk följd av utebliven betalning. Erfarenheterna av 1963 års reform har lett till att man nu är beredd att ta nästa steg och gå in för att förvandlingsförfarande skall ske i särskild rättegång. I det utkast till regeringens proposition om verkställighet av bötesstraff, som fick offentlighet strax före årsskiftet, föreslås förutom det nya förvandlingsförfarandet, att en dagsbot som hittills skall motsvara en dag i fängel-

se, men att det längsta förvandlingsstraffet skall vara 90 dagar. Enligt gällande lagstiftning utgör den längsta tiden för förvandlingsstraff 180 dagar.

I utkastet till propositionen framhålls särskilt den disproportion som ofta råder mellan antalet dagsböter och böternas penningbelopp. Domstolerna har i allmänhet varit benägna att sätta dagsbotens storlek för lågt. Dessutom har dagsbotens penningbelopp trots penningvärdets nedgång i praxis låsts vid vissa belopp. När det inte har varit möjligt att få domstolspraxis att gå mot högre penningbelopp har man i stället lagstiftningsvägen höjt böternas maximibelopp. Följden av detta har varit att en bötfälld person, som ej kunnat erlägga böter, har fått utstå ett långt förvandlingsstraff för ett relativt litet penningbelopp. För att råda bot på den brokiga floran av minimi- och maximibötesstraff i olika straffbud föreslås nu, att dessa speciella minimi- och maximigränser skall upphävas och att straffet för alla bötesbelagda brott både i strafflagen och i speciallagstiftningen skall utgöra 1—120 dagsböter. Det generella maximum som nu finns är 300 dagsböter och det finns många straffbud, som ger teoretisk möjlighet att utmäta så stora bötesstraff.

Den gällande barnskyddslagen i Finland är given för trettio år sedan och det har länge ansetts, att den i många avseenden borde omarbetas. Redan under 1940-talet utarbetades förslag till vissa ändringar men detta ledde inte till lagstiftningsåtgärder. År 1957 fick den s. k. underhållsbidragskommittén, vars ordförande var kanslichefen vid socialministeriet, Aarne Tarasti sitt uppdrag utvidgat till att även omfatta utarbetande av förslag till reformer av barnskyddslagstiftningen. Kommittén tog itu med denna del av sitt uppdrag år 1960 och antog då namnet barnskyddskommittén. Åren 1962 och 1963 publicerade kommittén två delbetänkanden med förslag till skolhems lag och -förfordning. Kommitténs tredje delbetänkande, som bl. a. innehåller förslag till ny barnskyddslag kom ut i tryck under hösten 1966.

I den allmänna introduktionen till förslaget konstaterar kommittén, att den vid utarbetande av förslaget har beaktat den förnyelsen av barnskyddslagstiftningen, som under de senaste åren har skett i de övriga nordiska länderna. Lagförslaget är dock både sakligt och tekniskt i huvudsak uppbyggt på samma sätt som den gällande lagen. En av de principiella nyheterna är att benämningen barn i förslaget omfattar alla, som inte har fyllt 18 år. I den gällande lagen avser man med barn person som inte har fyllt 16 år. Såväl i den gällande lagen som i förslaget används även benämningen ung person. I lagförslaget används denna benämning för den som fyllt 18 men inte 21 år, medan den nu används för den som fyllt 16 men icke 18 år. Höjningen av åldersgränserna har den konsekvensen att åtgärder, som enligt gällande lag inte får vidtas efter fyllda 16 år enligt förslaget kan komma i fråga ända tills en minderårig fyller 18 år. Den gällande barnskyddslagen ger överhuvudtaget inte möjligheter att vidta åtgärder beträffan-

de den som fyllt 18 år, även om vidtagna åtgärder i vissa fall kan fortgå till fyllda 21 år. Den nya definitionen av begreppet ung person ger barnskyddsmyndigheterna möjligheter att vidta vårdåtgärder även beträffande åldersgruppen 18—20 år.

Liksom i den gällande barnskyddslagen är förutsättningen för ingripande att en minderårig är i behov av samhällsvård på grund av vissa i lagen uppräknade särskilda skäl. Dessa särskilda skäl är antingen omständigheter i den minderåriges omgivning eller står att söka i hans eget beteende. Kommittén konstaterar själv att de särskilda skälen i förslaget har formulerats mera allmänt än i gällande lagstiftning. I fråga om barn stadgar lagförslaget skyldighet för barnskyddsmyndigheterna att vidta åtgärder, när ett vårdbehov konstaterats. Beträffande unga personer ger förslaget barnskyddsmyndigheterna möjlighet men förpliktar inte därtill, om ändamålsenlig vård inte kan ordnas utanför barnavårdens ram.

En av tvistefrågorna i den gällande barnskyddslagen är barnskyddsmyndigheternas möjlighet att ingripa till följd av brott, för vilket straff har utsatts av domstol. Barnskyddslagens oklarhet på denna punkt har isynnerhet aktualiserats vid villkorliga domar. Kommittén konstaterar i sitt betänkande, att barnskyddsåtgärder alltid är vårdåtgärder, även om den som blir föremål för åtgärden kanske uppfattar den som en straffpåföljd. Även om en minderårig har dömts till straff, skall detta inte hindra vidtagande av barnskyddsåtgärder med samma lagstridiga handling som grund, fastslår kommittén. I lagförslaget har därför de formuleringar i den gällande lagen, som skapat oklarhet på denna punkt, avlägsnats.

Det register över åtgärder, som ingår i lagförslaget bygger i högre grad än vad nu är fallet på principen om gradvis mera ingripande åtgärder. Förutom rena rådgivnings- och stödåtgärder omfattar åtgärdsregistret skyddsövervakning, möjligheter att ge direktiv beträffande den minderårigas levnadsförhållande samt två typer av omhändertagande. Den ena typen är ett kortvarigt, tillfälligt omhändertagande, den andra det permanenta omhändertagande, som även finns i den gällande barnskyddslagen. Unga personen skall enligt förslaget inte kunna bli föremål för permanent omhändertagande. Barn som fyllt 16 år skall i allmänhet icke heller kunna omhändertas permanent utan att särskilda skäl föreligger. När orsaken till vårdbehovet är asocialitet hos barnet skall emellertid omhändertagande kunna ske oberoende av barnets ålder. Som exempel på de särskilda skäl som kan göra ett omhändertagande efter fyllda 16 år berättigat även i andra fall nämner kommittén risk för asocialitet.

Liksom gällande lag uppställer förslaget placering av omhändertagna i familjevård som det primära. De som omhändertagits till följd av asocialitet skall likom hittills placeras i skolhem, om det befinns vara nödvändigt och ändamålsenligt.

Rättsäkerhetsproblematiken inom socialvården har under de senaste

åren då och då varit på tapeten. Den kritik, som ur denna synpunkt har riktats mot socialvården, har kanske främst gällt barnavården och i synnerhet förfarandet vid omhändertagande.

I förslaget till ny barnskyddslag bibehålls det gamla systemet att beslut om barnskyddsåtgärder inklusive omhändertagande fattas av en kommunal nämnd, social- eller barnskyddsnämnden. Ifall föräldrarna eller annan förmyndare inte ger sitt samtycke till omhändertagandet skall beslutet som hittills underställas socialministeriet.

Gällande lag innehåller inga allmänna bestämmelser om förfarandet i barnskyddsärenden utan endast specialbestämmelser beträffande omhändertagande. I lagförslaget ingår ett särskilt kapitel om handläggningen av barnskyddsärenden. Förutom att nämnden åläggs att anlita sakkunniga, när man anser att det är behövligt, stadgas att också den minderåriga själv skall beredas tillfälle att bli hörd i barnskyddsärendet. Denna möjlighet skall enligt förslaget alltid beredas den som fyllt 15 år och den som är under 15, om man anser, att han förstår innebörden av den planerade åtgärden.

Kommittén konstaterar i fråga om förfarandet i barnskyddsärenden, att man i Sverige har genomfört en handläggning som påminner om ett rättegångsförfarande. Även om kommittén finner, att detta kan vara befogat beträffande mera ingripande åtgärder, anser den att detta system inte kan föreslås i Finland, därför att det förutsätter i regel att ordföranden i nämnden är jurist. Enligt kommitténs uppfattning är det tillsvidare inte möjligt hos oss att uppställa kravet att en medlem i nämnden skall ha juridisk utbildning.

Ovan har de avsnitt i lagförslaget, som har de mest direkta beröringspunkterna med kriminalvården berörts. Lagförslaget innehåller liksom gällande lag bl. a. stadganden om det förebyggande barn- och ungdomsvårdsarbetet och om vårdnaden och övervakningen av fosterbarn. Även om lagförslaget innehåller många befogade detaljförbättringar innebär det ingen ändring av vårt nuvarande dualistiska system, som gör att ungdomar till följd av kriminalitet kan bli föremål för åtgärder både inom kriminalvårdens och socialvårdens ram. Tvärtom leder lagförslaget till att denna dualism blir ännu mera framträdande i och med att åldersgränsen för åtgärder föreslås bli höjd till 21 år.

Mentalhygieniska föreningen gjorde senaste år en framställning till justitieministeriet om att lagstiftningen om sedlighetsbrotten borde ses över. Den 1 december 1966 tillsatte statsrådet en kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till reformer av strafflagens 20 kapitel samt även av andra stadganden om bestraffning av sedlighetsbrott. Till ordförande i denna kommitté kallades justitierådet Voitto Saario och till medlemmar professor Inkeri Anttila, lagstiftningsrådet L. H. Salonen, fil. mag. Kaarlo Helasvuo samt överläkare Erkki Paavilainen. Kommitténs uppdrag skall vara slutfört till utgången av innevarande år.

Ulla Lång.

NORSK KRONIKK

Politistatistikken

Politiet etterforsket i 1965 ca. 47.500 forbrytelser, hvorav ca. $\frac{3}{4}$ var tyverier. Tallet på etterforskede saker økte med 1 prosent fra 1964 til 1965. I siste femårsperiode har tallet på etterforskede forbrytelser økt med 10 prosent. Fra 1964 til 1965 økte tallet på bedrageri og utroskap i formuesforhold med 12 prosent, forbrytelser mot den alminnelige orden og fred med 9 prosent og grove og simple tyverier med 4 prosent, mens brukstyverier av motorkjøretøyer gikk ned med 11 prosent. Halvparten av de etterforskede forbrytelsene ble henlagt fordi gjerningsmannen var ukjent, mens vel 13 prosent ble henlagt fordi bevisene mot de mistenkte var for svake til videre forføyninger. Oppklaringsprosenten har vist en synkende tendens etter 1959. I 1965 var oppklaringsprosenten 5 prosent lavere enn i 1959. Av de siktede for forbrytelser var 22 prosent under 14 år, mens 25 prosent var fra 14 til 17 år. I alt 60 prosent av de siktede var under 21 år. Mer enn fire femteparten av de siktede for skadeverk, brukstyverier av motorkjøretøyer, naskeri og innbrudd var under 21 år. Statistikken viser oppgang fra 1964 til 1965 i lovbrøyerhyppigheten for aldergruppene under 18 år. Det var også en liten stigning i tallet på siktede pr. 1.000 innbyggere i alderen 25—39 år. For de andre aldersgruppene var lovbrøyerhyppigheten lavere i 1965 enn året før. Statistikken for de senere år viser en klar tendens til øking i forbrytellesintensiteten blant de registrerte lovbrøyer. Andelen av lovbrøyer siktet for to eller flere forbrytelser var 19 prosent i 1957, 25 prosent i 1959—1960 og 30 prosent i 1965. Av de siktede i aldersgruppene 14—24 år hadde i 1965 over tredjeparten begått minst to lovbrudd. Vel halvparten av de siktede hadde vært sammen med andre om lovbruddet. Statistikken viser forøvrig en klar sammenheng mellom gruppeaktiviteten og lovover-trederens alder.

I de tre første kvartaler av 1966 etterforsket politiet i alt ca. 33.500 lovbrudd. Det var noen færre enn i samme tidsrom i 1965. 61 prosent av sakene gjaldt grove og simple tyverier og naskeri og 10 prosent brukstyverier av motorkjøretøyer. Sammenliknet med de tre første kvartaler i 1965 gikk tallet på simple tyverier ned med 6 prosent og tallet på forbrytelser mot den alminnelige orden og fred ned med 12 prosent, mens det ble etterforsket 18 prosent flere saker om dokumentfalsk og 10 prosent flere om forbrytelser mot liv, legeme og helse. Tallet på brukstyverier av motorkjøretøyer økte med vel 3 prosent i denne perioden.

Reaksjonsstatistikken

Tallet på domfellelser, forelegg og påtaleunntatelser i forbrytellesaker utgjorde i 1965 ca. 7.000. Det var ca. 2 prosent færre reaksjoner enn året før. 79 prosent av de skyldige hadde begått vinningsforbry-

telser og 8 prosent voldsforbrytelser. Tallet på reaksjoner ved vinningsforbrytelser, som i de senere år har vist jevn stigning, gikk litt ned fra året før. Det var 13 prosent færre saker om brukstyverier av motorkjøretøyer. Sakstallet for simple tyverier og naskerier gikk imidlertid opp med 8 prosent. Tallet på personer skyldige i voldsforbrytelser var nesten det samme for de to år.

Vedtatte forelegg og fellende dommer for forseelser utgjorde i 1965 ca. 62.000, som er en oppgang fra året før på vel 6 prosent. 54 prosent av de skyldige hadde overtrådt motorvognloven eller trafikkreglene, og rundt 40 prosent ble straffet for drukkenskapsforseelser.

Av de domfelte, botlagte og påtalefritatte for forbrytelser i 1965 var 34 prosent fra 14 til 17 år, mens 18 prosent var fra 18 til 20 år. I aldersgruppene 14—17 år og 21—24 år ble det registrert henholdsvis 4 og 3 prosent færre straffereaksjoner enn i året før. I gruppen 18—20 år var tallet uforandret, men sees reaksjonene i relasjon til alle innbyggere av samme alder, hadde denne gruppen sterkest nedgang, 8 prosent. Av de straffbare i 1965 hadde 45 prosent tidligere begått forbrytelser. Andelen av tidligere straffbare steg tydelig med alderen. Mens 26 prosent av de straffbare i 1965 på 14—17 år var tilbakefallsforbrytere, gjaldt dette for 59 prosent av de straffbare på 25 år og over. Av de straffbare for forbrytelser fikk 30 prosent sin sak avgjort ved påtaleunntatelse, 35 prosent fikk betinget fengsel eller domsutsettelse, 26 prosent fikk dom på ubetinget fengsel, arbeidsskoleanbringelse eller sikring, mens 9 prosent ble botlagt. Sammenlignet med statistikken for tidligere år, var det en klar tendens til mindre bruk av påtaleunntatelse, mens botlegging og domsutsettelser ble nyttet relativt oftere. Av lovbrøtterne i alderen 14—17 år fikk 76 % påtaleunntatelse, mens bare 3 prosent av lovbrøtterne på 25 år og over ble gitt påtaleunntatelse.

Fengselsstatistikken

Ca. 5.000 domfelte ble i 1965 satt inn i fengselsvesenets anstalter, eller omtrent det samme som i året før. I løpet av femårsperioden 1960—65 økte tallet på innsetninger med 34 prosent. For nesten halvparten av de innsatte på frihetsstraff var straffetiden mindre enn 30 dager. Rundt 30 prosent var innsatt for et tidsrom på mellom 30 og 90 dager, mens innsettingstiden var fra 3 måneder til 1 år for 19 prosent. Bare 4 prosent av de innsatte på frihetsstraff var satt inn for et tidsrom på over 1 år. Av de innsatte på tvangsarbeid skulle over to tredjedeler utstå en frihetsberøving på over 1 år. 38 prosent var innsatt etter dom for forbrytelser, mens 62 prosent ble berøvet friheten etter dom for forseelser. Det var noen flere innsetninger for forbrytelser og noen færre for forseelser i 1965 enn året før. Over 70 prosent av de innsatte for forbrytelser er gruppert på tyveri som hovedforbrytelse. De innsatte for denne type lovbrudd utgjorde vel fjerdepar-

ten av alle innsatte. Promillekjøring var imidlertid det lovbrudd som resulterte i de fleste innsetninger, halvparten av samtlige innsetninger. Også drukkenskapsforseelser resulterte i forholdsvis mange innsetninger, 12 prosent av alle innsatte. 98 prosent av de innsatte var menn. Den hyppigste grunn for frihetsberøving overfor kvinnene var drukkenskapsforseelser. Vel to femteparter av kvinnene ble satt inn etter overtredelse av løsgjengerloven, mens bare 12 prosent av mennene. På den annen side ble bare 17 prosent av kvinnene innsatt for promillekjøring. Tre fjerdeparter av alle innsatte var i alderen 21—49 år, 11 prosent var under 21 år og 15 prosent over 49 år. Tallet på innsatte i aldersgruppen 18—20 år har i løpet av den siste femårsperioden vist en markert stigning. Fra 1964 til 1965 utgjorde stigningen 15 prosent. Tallet på innsatte i aldersgruppene 21—29 år og 40—49 år økte mer moderat. Innsetningshyppigheten, innsatte pr. 1.000 innbyggere i samme alder, var størst for personer i alderen 21—24 år. Den er for denne gruppen beregnet til 4,7. Hyppigheten faller deretter sterkt med stigende alder. De innsatte 18—20-åringene utgjorde 2,6 promille av alle jevnaldrende.

I 1965 ble ca. 5.000 innsatte løslatt fra fengselsvesenets anstalter, eller 1 prosent færre enn året før. 85 prosent gikk ut etter endt tid, mens 15 prosent ble løslatt før utløpet av anbringelsestiden. I alt 89 prosent av arbeidsskoleelevene og 67 prosent av tvangsarbeiderne ble prøveløslatt. 66 prosent av de løslatte hadde utstått en frihetsberøving på inntil 2 måneder og 26 prosent en frihetsberøving på inntil 1 år, mens 8 prosent hadde utholdt en anstalttid på over 1 år. Tilsammen hadde de løslatte en anstalttid på 548.000 dager eller gjennomsnittlig 109 dager pr. løslatt. Anstaltoppholdet var gjennomgående lengst for de sikringsdømte, 506 dager i gjennomsnitt, og kortest for dem som hadde utholdt fengselsstraff, 90 dager i gjennomsnitt. For tvangsarbeiderne var gjennomsnittet 348 dager og for arbeidsskoleelevene 468 dager. De løslatte hadde i gjennomsnitt sittet 19 dager i varetekt eller 17 prosent av den samlede anstalttid. I alt hadde 1.841 eller 37 prosent av de løslatte vært anbrakt i varetektsfengsel. Varetektsoppholdet for disse var 51 dager i gjennomsnitt. Storparten, 70 prosent, av den samlede anstalttid for løslatte i 1965 var utholdt i lukket avdeling, mens vel 11 prosent av tiden var utholdt i åpen avdeling.

Tilbakefallsstatistikken

Om lag 28 prosent av de siktede for forbrytelser i 1961 og 1962 begikk nytt lovbrudd innen tre år. Tilbakefallshyppigheten har steget jevnt for hver årgang siktede siden undersøkelsene startet med lovbrysterne i 1957. Registrerte tilbakefall for personer siktet i 1963 og 1964 kan imidlertid tyde på at stigningen i tilbakefallsrisikoen har nådd toppen. Tilbakefall til nye lovbrudd forekommer oftest blant lovbrysterne i alderen 10—13 år. Av barn i denne aldersgruppen som var

delaktige i forbrytelser i 1961 og 1962, begikk tredjeparten nye lovbrudd i løpet av treårsperioden. Stort sett viste alle aldersgrupper av siktede i 1961—1962 høyere gjennomsnittlig tilbakefallshyppighet enn lovovertredere av samme alder i tidligere år. Tilbakefall til ny forbrytelse var mest vanlig blant siktede for utpressing og ran. Halvparten av disse forbryterne fra 1961 og 1962 pådrog seg ny siktelse innen de følgende tre år. To femteparten av de siktede for grove tyverier begikk nye forbrytelser i løpet av treårsperioden. Også siktede for simple tyverier og brukstyverier av motorkjøretøyer begikk forholdsvis ofte nye lovbrudd. Både for siktede i 1957—1958, 1959—1960 og 1961—1962 var tilbakefallshyppigheten betydelig større for dem som fikk sin sak avgjort for retten, enn for dem som fikk saken avgjort på annen måte. En sammenlikning med tidligere år viser at den førstnevnte gruppe siktede har hatt sterkest stigning i tilbakefallsprosenten. Den var for denne gruppe gjennomsnittlig 28 prosent i 1957—1959 og 34 prosent i 1961—1962. Av siktede 14—17-åringer i 1961—1962 som blev dømt i sak for retten, hadde i alt 46 prosent tilbakefall før tre år var omme. Av dem som fikk påtaleunndatelse etter barnevernsloven pådrog gjennomsnittlig 26 prosent seg ny siktelse i løpet av den samme periode. "Tilbakefallshyppigheten" for dem som hadde fått sin sak henlagt var 19 prosent. De siktede 18—24-åringer i 1961—62 som fikk sin sak henlagt, hadde i den følgende treårsperiode betydelig høyere „tilbakefallsrisiko" enn den som ble beregnet for denne kategori siktede fire år tidligere. (Statistisk Sentralbyrås kriminalstatistikk).

Narkotika

I en Stortingsdebatt nylig om narkotikaproblemet uttalte justisministeren at da saken mot den amerikanske studenten kom opp i desember 1965 (se 1966 s. 194), var narkotikamisbruk blant ungdomm etter myndighetenes mening ikke særlig utbredt og ikke noe stort problem i Norge. I den tid som senere er gått har politiet blitt kjent med at narkotikamisbruk blant ungdom forekommer i stigende grad, og justisministeren ga uttrykk for at man nå sto overfor et problem som kunne komme til å få betydeligere dimensjoner. Misbruket har foreløpig i det vesentlige vært konsentrert om Stor-Oslo-området, men de foreliggende opplysninger tyder på at det foregår en økende virksomhet for å opparbeide et større marked for narkotiske stoffer. Marihuana og hasjij som ungdom særlig bruker, er kommet på det norske marked ved smugling hvor utlendinger hittil har spilt en sentral rolle. Ved omsetningen og utbredelsen har også nordmenn vært implisert. Kriminalpolitiet i Oslo organiserte for vel et år siden en egen overvåkings- og etterforskningssteneste med henblikk på å bekjempe de nye former for narkotikamisbruk. Det er etablert samarbeid med andre politikamre i Østlandsområdet og også med tollvesenet og med politiet i Danmark og Sverige.

Høyesterett har nylig skjerpet straffen i en narkotikasak fra 120 dager til 7 måneders fengsel. Påtalemyndigheten hadde gått inn for ett års fengsel. I en sak hvor byretten frifant en av de tiltalte på grunn av unnskyldelig rettsvillfarelse, har påtalemyndigheten nå anket over lovanvendelsen. Saken gjelder en 27 år gammel jazzmusiker som hadde tatt imot en hasjpipe og suget røken inn i munnen, dog uten å inhalere. Han forklarte at han gjorde dette fordi han ikke ville røpe overfor sine kamerater at han hadde sluttet å røke hasjisj. Byretten la vekt på at den straffebestemmelse som forholdet kom inn under var nokså ny på det tidspunkt forholdet fant sted.

Pornografi

Det ble en lengre debatt i Stortinget i forbindelse med interpellasjonen om hva som kunne gjøres for å demme opp for „bølgen av pornografiske skrifter“ (se 1966 s. 194). Flere talere gikk inn for at proposisjon om nye straffebestemmelser på dette område ble fremmet i samsvar med et tidligere utkast fra Straffelovrådet. Justisministeren fant imidlertid på nåværende tidspunkt ikke grunn til dette.

Riksadvokaten har nå reist tiltale mot forfatteren og mot utgiveren av boken „Uten en tråd“. (Se 1966 side 194).

Ole-Erik Øie.